

HET EVANGELIE NAAR MATTEÛS

Amsterdamse Cahiers

voor Exegese van de Bijbel en zijn Tradities

AMSTERDAMSE CAHIERS
VOOR EXEGESE VAN DE BIJBEL EN ZIJN TRADITIES

Cahier 36

HET EVANGELIE NAAR MATTEÛS

onder redactie van

Nico Riemersma & Piet van Midden

Redactiecommissie:

Marieke den Braber, Joep Dubbink, Piet van Midden
Nico Riemersma, Klaas Spronk, Willien van Wieringen

Amsterdam: SHA
2023

INHOUD

Woord vooraf	v
De Naam van Jezus vertellen: Frans Breukelman over de Redder en zijn reddingswerk..... <i>Gerard van Zanden & Rinse Reeling Brouwer</i>	1
Het Evangelie naar Matteüs als oorlogsliteratuur	13
<i>Bas van Os</i>	
Jozef in de genealogie van Matteüs 1	23
<i>Hedda Klip</i>	
‘En voor wie het wil aannemen: hij is Elia die komen zou’ (Mat 11:14): Johannes de Doper in het Matteüsevangelie	33
<i>Marco Rotman</i>	
Petrus’ vorming tot mensenvisser in het Evangelie naar Matteüs	43
<i>Arco den Heijer</i>	
Ethische radicalisering van de Tora in Didachè en Bergrede	55
<i>Huub van de Sandt</i>	
De tien en meer herstelwonderen van Jezus: Matteüs 8:1-9:34	67
<i>Nico Riemersma</i>	
Kruisdragen in Matteüs 10:38 en 16:24: Sterven door vervolging	79
<i>Ruben van Wingerden</i>	
Matteüs en het jodendom: Sociaal-religieuze retoriek in de Gemeenterede (Mat 18:1-35) .	89
<i>Eric Ottenheijm</i>	
Messiaanse leiders: Interpretaties van Zacharia 9-14 in het Evangelie volgens Matteüs ...	101
<i>Wim Weren</i>	
Van timmermanszoon tot <i>Kurios</i> : Matteüs’ weergave van Jezus’ interpretatie van Psalm 110:1	113
<i>Pieter de Boer</i>	
Valse godsdienst versus broederlijkheid (Mat 23).....	125
<i>Hendrik Hoet</i>	

De παρουσία in Matteüs 24	133
<i>Rinze Nieuwenhuis</i>	
Uit de hemel: Frans Breukelman over de finale van het Matteüsevangelie	143
<i>Marco Visser</i>	
Abstracts	153
Tekstregister	159
Personalia	167

WOORD VOORAF

Het Matteüs-onderzoek in Nederland heeft een spraakmakende geschiedenis. Wie de inhoud van dit ACEBT-cahier kent of slechts heeft doorgenomen, weet dat de Matteüs-studie in Nederland springlevend is en de interesse heeft van wetenschappers van naam. Ze onderzochten Matteüs in de breedte en publiceerden daarover. Ook in dit cahier.

We beginnen hier met een naam die niet ontbreken mag: Frans Breukelman. In de jaren '50 van de vorige eeuw organiseerde hij al studieconferenties over Matteüs. Die inspireerden velen, tot de dag van vandaag. Niet zonder reden openen Gerard van Zanden en Rinse Reeling Brouwer met een artikel over het hart van Breukelman's werk: dat de Schrift taal is en nog eens taal, maar dat in die taal zich theologie heeft genesteld. Als je de theologische lijnen wilt vinden, moet je via de taal en de structuur van de tekst binnenkomen.

Dat na Breukelman het Matteüs-onderzoek verder is gegaan, blijkt uit de reeks verrassende bijdragen die u in dit cahier aantreft. Bas van Os betreedt bepaald niet de platgelopen paden. Waar uitvoerig onderzoek werd gedaan naar de relatie tussen Matteüs en de joodse traditie, vraagt Van Os aandacht voor redactionele interventies die wijzen op het Romeinse geweld waaraan de volgers van Jezus blootstonden. Matteüs heeft bemoediging op het oog, en vooral vredelievendheid.

Hedda Klip schrijft over de genealogie waarmee Matteüs opent, in relatie tot de genealogieën in Genesis en Kronieken. De geslachtslijst in Matteüs 1 heeft een merkwaardig moment: de vrouwen hebben namen, maar Batseba wordt 'die van Uria' genoemd. De vermelding van Uria blijkt minder overbodig dan gedacht: achter de vier moeders staan mannen die wijzen op Jozef.

Marco Rotman legt de parallelle karakters van Johannes en Jezus bloot: ze zeggen dezelfde woorden maar staan soms ook tegenover elkaar: Johannes als wegbereider, Jezus die de messiaanse tijd inluidt.

Arco den Heijer heeft zich gewaagd aan de ambivalentie die bij Matteüs in de persoon van Petrus wordt gevonden. De opstelling van Petrus, met name in het passieverhaal, maakt hem ogenschijnlijk ongeschikt als leider van de christelijke gemeente, maar dan is buiten een evangelische standaard gerekend, waar nederigheid het kenmerk is van grootheid.

Huub van de Sandt maakt ons wijzer met betrekking tot de chassidische ethiek van de *Derekh-Erets*-beweging ('Goed gedrag'). Zijn startpunt is de leer van de 'Twee Wegen' zoals verwoord in de *Didachè*. Van de Sandt vindt in de Bergrede eenzelfde moraliteit. Dat houdt ook in dat je eenzelfde houding inneemt bij een licht als een zwaar voorschrift.

Nico Riemersma zit met zijn bijdrage midden in zijn interesse voor bijbelse wonderverhalen. Hij stelt een aantal hoogst belangrijke vragen aan de orde: Waar begint en eindigt een verhaal in Matteüs 8:1-9:34? Welke plaats neemt deze verhaaleenheid in binnen de grotere context? Wat is de samenhang? Dat vraagt om argumentatie. Riemersma is zo verstandig om voorzichtig te zijn. Zijn conclusie maakt nieuwsgierig. Matteüs 8:1-9:34 is een verhaallijn bestaande uit korte verhaaltjes, scènes, die alle een herstelwonder vertellen.

Ruben van Wingerden bespreekt het begrip 'kruisdragen' (Mat 10:38; 16:24). In de klassieke oudheid is kruisdragen een fysieke realiteit. Het gaat dan over dood door een kruisiging. Maar

bij Matteüs heeft de dood van de leerling een eigen rol: de discipel wordt vervolgd vanwege Jezus, en dan is ‘kruisdragen’ een metafoor voor martelaarschap.

Eric Ottenheijm leidt ons door Matteüs 18 om de lezer iets te laten zien met betrekking tot het sociaal-religieus standpunt in de joodse traditie van de eerste eeuw. Het draait in Matteüs 18 – ‘De orde van de kerk’ – om de uitspraak: ‘Waar twee of drie vergaderd zijn in mijn naam, daar ben ik in hun midden’ (18:20). Het gaat om religieuze integratie, niet om een teruggetrokken leven of een scheiding van religieuze groepen. ‘De orde van de kerk’ past goed in een joods-christelijke reformistische gemeenschap en past niet bij sektes.

Wim Weren bespreekt de manier waarop teksten uit (Deutero-)Zacharia 9-14 in Matteüs zijn geïnterpreteerd. Het gaat dan om betekenislijnen. Dan volgt de vraag hoe Deutero-Zacharia staat in de ontwikkeling van messiaanse teksten; en vervolgens hoe die teksten op hun beurt weer zijn geactualiseerd in het Evangelie naar Matteüs.

Pieter de Boer analyseert de beschrijving van Jezus’ uitleg van Psalm 110:1 in Matteüs 22:43-44 en 26:64 en maakt daarmee de betekenis van de citaten toegankelijk. Psalm 110 is een van de meest geciteerde teksten in het Nieuwe Testament. De drie synoptische evangelisten laten zien dat Jezus Daniël 7:13, ‘... iemand als een mensenzoon...’, verweven heeft met Psalm 110:1.

Hendrik Hoet bespreekt Matteüs 23 met het oog op valse religie tegenover broederschap. Jezus verwijt de leiders hypocrisie en blindheid, die uiteindelijk leidt tot de ondergang van Jeruzalem. Daartegenover zet Jezus universele broederschap in als de enige ware religie.

Rinze Nieuwenhuis bespreekt παρουσία in Matteüs 24. Vier maal vinden we in hoofdstuk 24 het woord παρουσία, dat ‘aanwezigheid’ en ‘komst’ betekent. De leerlingen vragen naar Jezus’ παρουσία: we zijn in apocalyptische tijden. Maar het gaat om παρουσία als ‘aanwezigheid’. De apocalyptische verwachtingen trekken aan de leerlingen, maar ze kunnen de Heer dichterbij zoeken: in de meest kwetsbaren.

Met een bijdrage over de finale van het evangelie naar Matteüs, zoals Frans Breukelman die zag, hoort ook de reeks bijdragen in dit cahier te besluiten. De auteur, Marco Visser, heeft er ‘Uit de hemel’ boven gezet. Gebrek aan betrokkenheid kunnen we Visser niet verwijten. Hij zet een aantal verschillende structuuranalyses bij elkaar. Hij maakt een wijze opmerking: Een verteller denkt niet in structuren. Het gaat hem/haar om het verhaal dat hij wil vertellen, het gaat om de boodschap die hij het verhaal wil meegeven. De structuur van de tekst heeft een dienende functie. Systemdwang is bij Visser uit den boze.

Summa summarum: de lezer heeft een afwisselend en breed volume in handen. Hoofdredacteur Riemersma verdient een compliment voor zijn acribische werk, Janet Dyk voor haar blik op het Engels van de ‘Abstracts’ en Joep Dubbink voor zijn hulp bij de opmaak.

Piet van Midden